

Säilöönotto yleisen järjestyksenpidon ja turvallisuuden kannalta

Jukka-Pekka Takala

Päihtyneiden säilöönottoja voi ja pitää tarkastella monesta eri näkökulmasta. Tässä katselen niitä vain yhdestä, järjestyksen ja turvallisuuden näkökulmasta. Arkikäsitteen mukaan säilöönnotot turvaavat yleistä järjestystä ja ehkäisevät rikoksia. Kovin täsmällistä ja luotettavaa tietoa tämän käsityksen tueksi ei ole kuitenkaan olemassa. Jos päihtymys sinänsä koetaan tuntuvaksi järjestyshäiriöksi, on selvää, että päihtyneiden säilöönnotot parantavat yleistä järjestystä. Kun tarkastellaan vain sellaisia järjestyshäiriöitä ja rikoksia, jotka määritellään päihtymyksestä riippumatta, yhteys käy paljon epävarmemmaksi. Kokemukset poliisin toiminnan poikkeuskautista viittaavat kuitenkin siihen, että säilöönnotot ehkäisevät jonkin verran myös ”kiistattomia” rikoksia. Säilöönottojen ehkäisytehon suuruutta voi kuitenkin vain ounastella. Vain vaikeutusten pysyvyys on myös hyvin epävarmaa. Varmemman tiedon saaminen vaatisi lisätutkimuksia, mieluummin kokeen.

Rikoksia tehdään ja järjestystä rikotaan humalassa

Päihtyneiden keskimääräistä osuutta väestöstä ei tunneta. Juomatapatutkimuksen tiedoista (Simpura 1985) voi arvioida, että kuka ties vähintään 0,2 ja enintään 3 prosenttia aikuisväestöstä on juovuksissa keskimääräisenä ajankohtana (jollaista ei tietenkään ole olemassa)¹. Hieman isompaan arvioon päädyttäin, jos oletetaan — juomatapatietojen vas-

¹Arviot perustuvat juomiskertoja ja päihtymystiheyttä koskeviin vastauksiin. Haarukan leveys johtuu siitä, että vastausvaihtoehtojen ala- ja ylärajat sekä erilaiset oletukset juopumuksen kestosta tuottavat varsin erilaisia tuloksia. Esimerkiksi päihtymystiheyttä koskevien vastausten perusteella keskimääräisenä päivänä juodaan niin, että se ”tuntuu oikein todella” vähintään (vastausten alarajojen mukaan) noin 50 000 kertaa.

taisesti — että kaikki tilastoitu alkoholi käytettäisiin pitkien humalien ylläpitämiseen ja ettei sitä tuhlattaisi pikku naukkailuihin eikä edes liian usean kunnan humalan nousuvaiheeseen.

Käytännöllisesti katsoen kaikissa rikostyypeissä tekijät ovat selvästi useammin päihtyneitä kuin väestö keskimäärin. Muutamat rikostyytit esiintyvät erityisen usein yhdessä humalan kanssa. Seitsemän kymmenestä poliisin tietoon tulleesta henkirikoksesta, törkeästä pahoinpitelystä ja ryöstöstä tehtiin päihtyneenä (Poliisin tietoon tullut rikollisuus 1985). Päihtymyksen luultavasti lisäämä kiinnijoutumisriski ei riitä selittämään eroa. Piilorikollisuustutkimuksessa kaksi kolmesta väkivallan tekijästä ja yksi viidestä uhrista oli alkoholin vaikutuksen alaisena (Lättilä & Heiskanen 1983, 39). Väkivallan uhriksi joutumisen riski kasvaa myös alkoholinkäyttötiheyden myötä (Aromaa 1977). Yhteys säilyy iän ja asuinpaikan vakioimisen jälkeenkin (Gottfredson 1984; Sirén, julkaisematon).

Alkoholin saannin lyhytaikaisesti loppuessa tai vaikeutuessa myös rikollisuus on vähentynyt (Österberg 1987). Tämä viittaa siihen, että rikollisuuden ja päihtymyksen yhteyden syynä ei ole pelkästään jokin yhteinen taustatekijä vaan että päihtymyksellä on itsenäistä vaikutusta. Samaa päätelmää tukee myös Timo Ahon tulos, jonka mukaan päihtyneenä tehdyt vakavat väkivaltarikokset toimitettiin huomattavasti useammin vasta tekoilanteessa syntyneen kiistan päätteeksi kuin selvin päin tehdyt (Aho 1967).

Henkirikokset, pahoinpitelyt ja ryöstöt ovat haittoja, joiden luonnetta haittoina ei epäillä. Ne ovat myös käsitteellisesti riippumattomia päihtymyksestä², eikä niitä voi myöskään pitää

²Voi tietysti epäillä, että murha määritellään tapoksi, kun tekijä on riittävästi humalassa, ja päinvastoin, mutta murhan tekijöistäkin 30 prosenttia oli päihtyneitä.

alkoholin tai päihtymisen kontrollikoneiston itse tuottamina. Sen sijaan eräät (lievemmat) rikokset ja järjestysrikkomukset ovat enemmän ehdonvaltaisen määrittelyn varassa, suuremmassa määrin makuasioita, ja alkoholi tai päihtymys on monesti mukana jo haitan määrittelyssä taikka haitat ovat tyypillisesti kontrollikustannuksia.

Päihtymys sinänsä on jonkun mielestä järjestyshäiriö. Vielä useamman mielestä päihtymykseen liittyvä meluaminen, törmäily tai muuten epätavallinen käytös ovat häiriöksi.

Katukäytävällä lepäävä humalainen pakottaa kulkijan ehkä korjaamaan reittiään muutaman askeleen verran, mutta ei yleensä sen enempää kuin kauppiaan samalle jalkakäytävälle pystyttämä mainosteline. Porrashuoneessa istuva, nukkuva, juova, örisevä, haiseva tai oksentava päihtynyt saattaa olla epämiellyttävä näky talon asukkaalle ja aiheuttaa lisätöitä siivoojalle. Päihtynyt rahanpyytjä koetaan usein uhkaavaksi, samoin humalainen ihmisjoukko.

Jotkut rikokset liittyvät juomiseen määritelmän mukaan, kuten alkoholin nauttiminen julkisella paikalla, taikka usein asioiden pakosta, kuten virtsaaminen julkisella paikalla.

Peruskysymystemme kannalta ei ole kovin kiinnostavaa tietää, miten moni niistä, jotka syyllistyivät ”alkoholin nauttimiseen julkisella paikalla”, oli päihtynyt. Samantapainen ongelma on monissa muissakin rikoksissa. Poliisitilastojen mukaan esimerkiksi yli 80 prosenttia niistä, joita epäiltiin syylliseksi rikoksiin nimeltä ”virkamiehen väkivaltainen vastustaminen” ja ”haitanteko virkamiehelle”, oli päihtyneiden vaikutuksen alaisia. Virkamiestä vastustetaan ja hänelle tehdään haittaa kuitenkin usein juuri silloin, kun virkamies on ottamassa päihtynyttä säilöön.

Rikostilastoista ei oikein suoraan löydykään sellaisia järjestysrikkaita, jotka olisivat samalla kertaa sekä analyttisesti riippumattomia alkoholista että asiallisesti riippumattomia päihtymisen kontrollista. Tapausten tarkemmalla tutkimisella voisi selvittää, mitä merkitsee se, että ”rauhanrikkomiseen” syyllisiksi epäillyistä noin kolmannes oli alkoholin vaikutuksen alaisia ja julkisista huvitilaisuuksista annettua lakia vastaan rikkoneista yli puolet (Poliisin tietoon tullut rikollisuus 1985), tai se, että Helsingissä kaupungin järjestyssäännön rikkojista oli 12 prosenttia alkoholin vaikutuksen alaisia (Helsingin poliisilaitos 1986, 74).

Päihtymyksen ja rikollisuuden kiistaton empiirinen yhteys tekee ensi katsannolta uskotavaksi, että rikoksia voidaan ehkäistä tehokkaammin korjaamalla päihtyneitä talteen kuin ottamalla kiinni selviä ihmisiä. Yleisen käsityksen mukaan myös päihtyneiden säilöönnotot ovatkin tehokas, joidenkin mielestä jopa tehokain keino estää rikoksia.

”Päihtyneiden säilöönnotto on suurin oikotie järjestyksenpitoon . . . Jos yleisillä paikoilla ei ole päihtyneitä niin järjestys on silloin hyvä. Valtaosa järjestyshäiriöistä on päihtyneiden aiheuttamia tai heihin liittyviä. Riittää jos puolenyön aikaan nakkijonoon keskustassa menee humalainen etuilemaan, niin on rähinä päällä, lyödään ja niin edelleen. Selvät ihmiset käyttäytyvät käytännöllisesti katsoen kohtuullisesti ja siivosti.” (Poliisipäällystön jäsenen haastattelusta)

Summittainen säilöönnotto on epätarkka keino

Rikollisuuden ja päihtymyksen kiistatosta empiirisestä yhteydestä ei kuitenkaan voi suoraan johtaa mitään konkreettista rikosja järjestyspoliittista toimintalinjaa, koska toimet tuottavat muitakin kuin niillä tavoiteltavia tuloksia. Alkoholin saannin vaikeuttaminen tuottaa omat ongelmansa, jotka dramaattisimmillaan näkyivät kieltolain aikana ja lievemmissä muodoissaan Alkon lakkojen aikana.

Päihtyneitten säilöönnotto ei myöskään ole niin yksinkertainen keino rikosten ehkäisyyn kuin näyttää, jos tuijottaa vain päihtyneiden suureen yliedustukseen rikoksesta epäiltyjen ja tuomittujen keskuudessa. Kaikkien henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten tekijöistä noin puolet oli tekohekellä päihtyneitä, mutta maan vuotuisista päihtymyskerroista enintään yksi kahdesta tuhannesta ja todennäköisesti vieläkin harvempi johti tähän luokkaan kuuluvan ilmirikoksen tekemiseen. Päihtyneiden summittainen säilöönnotto ei siten ole kovin tehokas keino ehkäistä rikoksia. Yhden henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen estämiseksi vaadittaisiin näköjään vähintään kaksi tuhatta summittaista päihtyneen säilöönnottoa, ja jos Suomen liki 200 000 vuotuista säilöönnottoa olisivat tällaista arpapeliä, niin ne estäisivät vain 100 henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikosta, joista 80 olisi lieviä tai tavallisia pahoinpitelyjä ja runsas yksi tappo tai kuolemantuottamus. Todellisuudessa säilöönnotot

eivät liene näin satunnaisia, vaan osunevat paljon tarkemmin niihin, jotka tulisivat tällaisten rikosten uhreiksi tai tekijöiksi.

Alkoholin ja rikosten yleisestä yhteydestä ei siis saa paljonkaan tieteellistä neuvoa säilöön-ottopolitiikalle. Olisi pystyttävä eristämään säilöönottojen vaikutukset — ja mielellään vielä erityyppisten säilöönottojen vaikutukset — rikollisuuteen ja järjestyshäiriöihin kaikista niistä muista tekijöistä, jotka niihin vaikuttavat. Se ei ole helppoa. Tutkimuksia aiheesta ei ole. Jotakin sovellettavaa voi yrittää löytää erilaisista ulkomaisista tutkimuksista, jotka koskevat poliisin toimintastrategioiden vaikutuksia, sekä niistä tiedoista, joita on poliisin toiminnan poikkeuskausista Suomessa.

Ulkomainen poliisitutkimus

Ulkomainen tutkimus ei anna selkeää eikä yksiselitteistä käsitystä poliisin toiminnan muutoksen vaikutuksista rikollisuuteen. George L. Kelling työtovereineen päätyy katsauksessaan 1980 melko harmaaseen kuvaan. He katsovat erikseen neljänlaisista poliisistrategioista tehtyjä tutkimuksia ja ovat sitä mieltä, että vain yhdenlaisista on tarjolla kunnolliset tieteelliset mitat täyttävää tutkimusta. Tämä on *undirected patrol*, suuntaamaton, yleinen partiointi, ja Kansas Cityssä tehty huolellinen tutkimus osoittaa, että ”ehkäisevän autopartiointin lisääminen kaksinkertaiseksi tai vieläkin enemmän tutkitun alueen kaltaisissa paikoissa vuoden aikana ei todennäköisesti vähennä rikoksia suuressa määrin” (Kelling & al. 1980, 58). Muista lajeista (*directed patrol*, *community-oriented patrol* ja *arrest-oriented patrol*) ei tämän katsauksen mukaan ole saatavissa vakuuttavia tutkimuksia.

Kelling kumppaneineen asettaa tutkimusten kelvollisuudelle kovat vaatimukset, eikä Suomessa liene tehty niitä täyttäviä tutkimuksia poliisin toiminnan muutosten yhteydestä rikollisuuteen. Tutkimukset koskevat yleensä lyhytaikaisia kokemuksia, muuttuneista tekijöistä on puutteelliset tiedot, eikä vaikutuksia rikollisuuteen ja järjestykseen ole pystytty mittaamaan kovin luotettavasti. Muutamien tutkimusten ja selvitysten avulla voi kuitenkin pohdita säilöönottopolitiikan muutosten suhdetta rikollisuuteen ja yleiseen järjestykseen. Käytän

kolmea kokemusta: juopumussakkokoetta, Järjestys 1974 -kampanjaa ja poliisilakkoa. Ensimmäinen ei sivua Kellingin työtovereineen käsittelemiä poliisistrategian muutoksia. Kaksi muuta liittyvät poliisin yleisen toimeliaisuuden isoihin muutoksiin, ja voi katsoa, että ne ainakin osittain muistuttavat tyyppiä *arrest-oriented patrol*¹, sillä niissä vaihteli muun muassa se, missä määrin mahdollisia rikosten tekijöitä poistettiin näyttämöltä.

Juopumussakoilla ei ollut itsenäistä merkitystä

1960-luvulla tehtiin kokeellinen tutkimus juopumussakkojen yleis- ja erityisestävästä vaikutuksesta (Törnudd 1968 & 1969). Kolmessa kaupungissa päihtyneinä säilöön otettuja ruvettiin sakottamaan olennaisesti harvemmin kuin aikaisemmin, samalla kun kolmessa vertailukaupungissa jatkettiin vanhaa käytäntöä (jonka mukaan eniten häiritsevät, yleensä noin kolmanneksesta kahteen kolmannekseseen säilöön otetuista sai myös sakot). Säilöön piti ottaa kuitenkin samalla tapaa kuin ennenkin. Tutkimusasetelmassa muunneltiin siis vain osaa säilöönottopolitiikasta ja — kuten tutkimus tuntui vahvistavan — melko vähäistä osaa. Pääkiinnostuksen kohteena oli sakottamisen lopettamisen vaikutus itse julkiseen päihtymykseen. Tilanteen ei havaittu huonontuneen. Sakotuksen vähentämisen ei todettu myöskään muuten heikentäneen yleistä järjestystä, jota tosin mitattiin aika ohuilla mittareilla: katsomalla kehitystä rikosnimikkeissä ”haitanteko virkamiehelle” ja ”virkamiehen väkivaltainen vastustaminen” sekä kysymällä poliisimiehiltä. Säilöönottopolitiikan muutos pysyi näkymättömissä myös sen kohteilta: juoppoputkan kanta-asiakkaatkaan eivät tienneet rangaistuskäytännön muutoksista.

Tulosten yleistettävyyttä mutkistavat se, että politiikan muutoksesta ei tiedotettu julkisesti, ja se, että puolen vuoden tutkimusjakso

¹Tällä toimintatavalla voi olla monia nimiä, mutta tyyppillistä on se, että rikoksia pyritään estämään tekemällä ne fyysisesti mahdottomaksi. ”Sen sijaan, että luotaisiin vain pelote taikka ehkä pakotettaisiin rikollisuutta siirtymään, tavoitteena on poistaa potentiaalisia rikosentekijöitä näyttämöltä ja siten eliminoida heiltä rikosten tekemisen mahdollisuus.” (Kelling & al. 1980, 58).

on tällaisessa tapauksessa lyhyt. Joka tapauksessa tulos viittaa siihen, että säilöönotoissa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta tärkein tapahtuma on potentiaalisen häirikön poistaminen potentiaalisesta häiriöpaikasta, ei niinkään se, seuraako siitä sakkoja vai ei. Sakkojen tehostomuuden voisi ajatella viittaavaan vieläkin yleisempään sääntöön: järjestyksen ja turvallisuuden kannalta on yhdentekevää, joutuuko säilöön otettu betonilattialle vai pehmeään vuoteeseen.

Järjestykselle on tietysti merkitystä sillä, että häiriön aiheuttaja ei heti palaa samaan paikkaan taikka aiheuta vaaraa muualla. Nopeasti paikalle palaavista häiriköistä saatiin ilmeisesti kokemusta vuoden 1976 poliisilakon aikana Helsingin asemansseudulta, jota yksityinen vartiointiliike kyllä valvoi tehokkaasti, mutta josta häiriöntekijöitä ei voitu toimittaa säilöön.

Juopumussakkojärjestelmä vähensi päihdehäiriöiden mahdollisuuksia myös sitä kautta, että keskimäärin toista tuhatta miestä oli vankilassa sovittamassa maksamattomia juopumussakkojaan. Vuoden 1960 keskimääräisenä yönä vankilassa oli juoposakkovankeja kolme ja puoli kertaa enemmän kuin päihtyneitä putkassa (Mäkelä & Säilä 1986). Tämän mahdollisia vaikutuksia sakkokokeessa ei erikseen selvitetty. Sakot muuntuivat vankeudeksi niin hitaasti, että puolen vuoden tutkimusajanjakso ei olisi riittänytään sen vaikutusten mittaamiseen. On kuitenkin luultavaa, että juopumussakkovankeus ehkäisi järjestyshäiriöitä vain vähän, ainakin paljon vähemmän kuin itse säilöönnotot.

Poliisin tehokampanja alensi rikollisuutta

Sisäasiainministeriön määräyksestä toteutettiin syyskuussa 1974 nimellä ”Järjestys 1974” tunnettu kampanja, kahden viikon tehostettu järjestyksenpito-operaatio Helsingin eteläosissa. Tarkoituksena oli törkeiden rikosten ennaltaehkäisy ja häiriöiden tiukennettu valvonta. Erityisesti päihtyneiden säilöönottoihin kiinnitettiin huomiota. Operaatiosta ilmestyi poliisin oma raportti, jossa on jonkin verran aiheuttamme sivuavia tietoja (Järjestys -74, ks. myös ”Järjestys -74” -toimintaselustus). — Sen sijaan esimerkiksi ETY-kokousten aikaisista tehokausista ei ole sattunut silmiini

vastaavia raportteja.

Järjestys 1974:ssä resursseja lisättiin teettämällä ylitöitä ja lainaamalla Liikkuvasta poliisista 100 poliisimiestä niin, että yhteensä toiminnan lisäys vastasi 280 toimenhaltijan lisämäärää normaalioloissa. Säilöön otettiin paljon herkemmin kuin tavallisesti: putkassa oli keskimäärin kaksi kertaa niin paljon ihmisiä kuin normaaliaikana. Poliisin kenttätoimintaa tehostettiin kuitenkin hyvin monipuolisesti. Säilöönnotot ovat toisin sanoen vain yksi osa ”riippumattomasta muuttujastamme”. Niiden vaikutuksia on mahdoton luotettavasti erottaa poliisin yleisen aktiivisuuden ja läsnäolon tehostumisesta.

Myöskään yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tasosta ei ole kovin monipuolisia mittareita. Operaatio tuotti eniten tietoa poliisin oman organisaation mahdollisuuksista ja ongelmista. Esimerkiksi havaittiin, että tehostetussa säilöönnotossa pullonkaulana ei ollut itse säilöönnotto vaan putkatilojen ja -henkilökunnan vähäisyys, mikä eräinä päivinä tukki koko säilöönottoketjun.

Yleistä järjestystä ja turvallisuutta koetettiin mitata poliisin tietoon tulleen rikollisuuden avulla, mikä on hankalaa, koska järjestyksen valvonnan tehostaminen ”on omiaan ainakin lyhyellä tähtäyksellä tuomaan ilmi enemmän rikkeitä, vaikka yleisen järjestyksen taso itse asiassa on parantunut” (Järjestys -74, s. 10). Siitä huolimatta — ja osittain sen takia — tulokset tukevat sitä ajatusta, että poliisin toiminnan tämäntapainen aktivoituminen kohentaa ainakin lyhytaikaisesti perinteisellä tavalla arvioitua yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Eräiden törkeiden rikosten luku oli pienempi kuin vertailukelpoisina aikoina¹:

Ryöstöjä, törkeitä ryöstöjä ja ryöstämisiiä oli vain puolet siitä (9), mitä olisi pitänyt odottaa edellisen vuoden vastaavan ajan ja edellisten kuukausien perusteella (n. 20). Moottoriajoneuvon anastamisia ja luvattomia käyttöönottoja oli 43 (100—140). Pahoinpitelyjä oli tehostetun toiminnan aikana 106, mikä on vähemmän kuin vertailukausina yleensä (125—140), mutta samaa

¹Tiedot perustuvat edellä mainittuun monisteeseen. Monisteessa annetaan tiedot poliisin tietoon tulleiden rikosten määristä vuosien 1973 ja 1974 heinä-, elo- ja syyskuulta sekä useimmista rikoslajeista erikseen vielä tehostetun toiminnan ajalta.

luokkaa kuin samassa kuussa muutoin (110). Kun ottaa huomioon, että poliisin toiminnan tehostuminen lisää yleensä pahoinpitelyjen ilmituloa ja että pahoinpitelyt olivat lievempiä¹, todellinen pahoinpitelyrikollisuuskin lienee selvästi vähentynyt.

Säilöönottojen vaikutusta on mahdoton erottaa luotettavasti muista rikollisuutta vähentäneistä seikoista, erityisesti poliisin näkymisen yleisestä lisääntymisestä. Järjestys 1974 -operaation aikana säilöön otettiin noin kaksi tuhatta päihtynyttä enemmän kuin normaaliaikana eli kaksinkertainen määrä. Mutta samaan aikaan myös poliisin näkyvä ja näkymätön valvonta lisääntyivät. Säilöönottojen lisääminen lisää miltei väistämättä myös poliisin näkymistä. Näkymistä voitaisiin periaatteessa lisätä säilöönottoja lisäämättä. Pelkkä tehostettu autopartiointi luultavasti vähentää olennaisesti ajoneuvovarkauksien tekoilaisuuksia. Sen sijaan pahoinpitelyihin ja ryöstöihin lienee enemmän tilaisuuksia myös paikoissa, joihin pelkkä autopartiointi ei ulotu. Siksi säilöönnotot lienevät tärkeämpiä näiden rikosten ehkäisemisessä. Tähän vaikuttaa sekin, että säilöön tulee otetuksi potentiaalisten tekijöiden lisäksi myös potentiaalisia uhreja.

Ei tunnu ihan mahdottomalta oletukselta, että neljännes tai puolet eräiden rikosten vähennemisestä kampanjan aikana olisi säilöönottojen ansiota. Jos tämä arvaus pitäisi paikkansa, niin yhden vakavan rikoksen (ryöstön, ajoneuvovarkauden tai pahoinpitelyn) estämiseksi tarvittiin 20—40 säilöönottoa. Se on sangen vähän, jos sitä vertaa edellä olevaan arvioon summittaisten säilöönottojen laskennallisesta vaikutuksesta, ja tulos viittaa siihen, että poliisit osaavat poimia säilöön otettavat kaikkien päihtyneiden joukosta huomattavasti tarkemmin kuin arpa. Jos siis mainitut arvaukset pitäisivät paikkansa, säilöönottojen kaksinkertaistamisella voidaan lyhyaikaisesti ja ainakin kohdealueella vähentää eräitä rikoslajeja 10—25 prosenttia lähtötasosta.

Tuloksen ajallista ja paikallista yleistettä-

¹Törkeiden pahoinpitelyiden osuus ei muuttunut (se oli noin 8 %), mutta lievien pahoinpitelyiden osuus oli operaation aikana kolmannes kaikista, kun se vertailukausina oli vain 15—18 prosenttia.

vyyttä mutkistavat kuitenkin monet muutkin tekijät kuin lähtötietojen hataruus. Organisaatioiden kampanjoihin liittyy vaikeasti nimettäviä ainutkertaisia tekijöitä, jotka karsiutuvat pois, jos kampanjamuodot pyritään vakiinnuttamaan rutiineiksi, ja tuloksista suuri osa saattaa olla noiden karsiutuvien tekijöiden aiheuttamia: 280 lisävakanssia ei riittäisi Järjestys 1974:n pysyväistämiseksi. Useimpien kustannus—hyöty-suhteiden rakenne näyttää noudattavan vähenevien rajatuottojen lakia: uusi panostus tuottaa pienemmän hyödyn kuin edellinen panos. Järjestyshäiriöt ja rikokset saattavat osittain siirtyä toisiin paikkoihin, toisiin ajankohtiin ja toisenlaisiin muotoihin, mitkä tekijät voitaisiin havaita vasta pidemmän ajan kuluessa ja laajemmalla maantieteellisellä alueella. (Tosin erityisesti kovan, ammattimaisen — ja siis hyvin *epäsuomalaisen* — rikollisuuden uskotaan siirtyvän.)

Lisäksi: vaikka tulokset voitaisiin jossain määrin yleistää ajallisesti ja alueellisesti, siitä ei vielä seuraa mitään linjasuositusta. Olisi esimerkiksi kysyttävä, olisiko oikeutettua panna pari tuhatta miestä säilöön viiden ryöstön ja kymmenen—viidentoista pahoinpitelyn välttämiseksi.

Poliisilakon aikana rikollisuus ja järjestyshäiriöt lisääntyivät

Poliisilakko kesti 17 päivää (13. 2.—28. 2. 76). Siitä teki Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos tutkimuksen, jossa pyrittiin keräämään tietoja myös poliisista riippumattomista lähteistä, kuten sairaaloista (pahoinpitelyjen selville saamiseksi), liikkeenharjoittajilta (varkausrikollisuus) sekä havainnoimalla (yleisen järjestyksen ja turvallisuuden mittaamiseksi) (Takala 1979; Mäkinen & Takala 1980).

Lakossa oli 70 prosenttia poliisimiehistä, ja töissä olleella miehistöllä poliisijohto pyrki hoitamaan tärkeimmät ja kiireellisimmät tehtävät. Lakko lamautti etenkin järjestyspoliisin toimintaa. Päihtyneiden säilöönnotot Helsingissä näyttävät pudonneen noin viidennekseen normaalitasosta. Toisaalta yksityistä vartiointitoimintaa tehostettiin siten, että sen voi ajatella paikoitellen jossain määrin korvanneen järjestyspoliisin normaalitoimintaa.

Lakon aikana väkivalta-, omaisuus- ja lii-

kennerikollisuus lisääntyi. Henkirikoksia (myös yritykset) tehtiin 16, vastaavana vertailuajana puolet vähemmän. Pahoinpitelyrikollisuus lienee Helsingissä ollut noin 1,5 kertaa vertailukautta yleisempää¹, etenkin näyttivät yleistyneen ulkotilojen pahoinpitelyt. Anastus- ja varkausrikollisuus lisääntyi jonkin verran. Liikennerikollisuus lisääntyi, etenkin nopeusrajoitusten rikkominen.

Järjestystä tutkittiin Helsingissä havainnollisella paikkoja, joissa on yleisesti järjestyshäiriöitä ja päihtyneitä. Näistä asemansseudun tilannetta leimasi lakon aikana tehostettu yksityinen vartiointi. (Järjestyksenpidon haitat saattoivat lisääntyä: tutkijat havaitsivat merkkejä siitä, että vartijat pahoinpitelivät ihmisiä, joita ei saatu pois sen illan kierrosta, kun heitä ei voitu viedä putkaan.) Puistoissa verrattiin ihmisryhmien runsautta lakon aikana ja sen jälkeen. ”Lakon aikoina puistikoissa kokoontui suurempia toimettoman ja alkoholisoituneen väestön ryhmiä kuin lakon jälkeen. Myös alkoholia nautittiin avoimemmin.” ”Mikäli humalainen tai joukko toimettomia ihmisiä on järjestyshäiriö, poliisilakko lisäsi järjestyshäiriöitä. Muutos ei kuitenkaan ollut silmiinpistävä vaan edellytti systemaattista mitaamista, mikä osoittaa, että järjestys säilyi verraten hyvänä” (Järjestys -74, s. 256).

Tämänkään tutkimuksen yksittäiset tulokset eivät ole sinänsä kovin luotettavia. Rikollisuuden muutosten satunnaisellisuutta ei myöskään pystytty kovin systemaattisesti sulkemaan pois. Tämäkin tutkimus kuitenkin tukee sitä käsitystä, että poliisin toiminta vaikuttaa rikollisuuden määrään, vaikka itse toiminnan vaikutuksia on mahdoton täsmällisesti erottaa poliisilakon ilmapiiriin ja odotuksiin liittyvistä poikkeuksellisista ja vakiinnuttamiskelvottomista tekijöistä. Silti liikennerikollisuuden kasvu tuntuu luontevalta liittää liikennevalvonnan romahtamiseen samalla, kun muistaa, että liikennerikoksia ei samassa määrin pidetä rikoksina kuin perinteisiä rikoksia vaan enem-

män pelinä, jossa saa ja pitää pelata väärin, jos ei jää kiinni.

Entä säilöönottojen osuus? Tuntuu uskottavalta ajatella, että säilöönottojen väheneminen vaikutti muutamien rikostyyppien yleistymiseen. Säilöönnotot putosivat Helsingissä 80 prosenttia normaalitasosta samalla, kun poliisin kiireellisin ja tärkein toiminta pyrittiin pitämään käynnissä. Henkirikosten lisäys oli prosentuaalisesti iso mutta lukumääräisesti niin pieni, että siitä ei juuri liene todisteeksi. Sen sijaan pahoinpitelyjen lisääntyminen on varmemmin ei-satunnainen ilmiö. Jos oletettaisiin, että päihtyneiden säilöönottojen väheneminen olisi ”aiheuttanut” puolet pahoinpitelyjen lisäyksestä, niin säilöönottojen ”hyötysuhde” olisi suunnilleen sama kuin Järjestys 1974:n kohdalla vastaavan oletuksen mukainen hyötysuhde: 80 prosentin vähennys säilöönotoissa ”aiheutti” 25 prosentin lisäyksen pahoinpitelyissä.

Yllättävää kyllä näiden vähenneiden säilöönottojen vaikutus näyttää samansuuruiselta kuin lisääntyvien. Jos tulos pitäisi paikkansa, se merkitsisi, että poliisi ottaa talteen suhteellisesti yhtä monta sellaista ihmistä, joka muuten olisi joutunut rikoksen osapuoleksi, sekä 80 000 että 300 000 säilöönoton vuositasolla. Tämä olisi ikävä uutinen, jos säilöönottoja haluttaisiin vähentää jyrkästi siten, että vain uhkaavimpiin tapauksiin puututtaisiin: poliisi ei tunnistaisi näitä tapauksia. Onneksi tulos lienee väärä: molempien arvioiden pohjana olevat tiedot ovat hataria ja vaikutusoletukset ehdonvaltaisia, ja edellä laskettiin, että poliisi löytää häiriön potentiaaliset aiheuttajat päihtyneiden joukosta huomasti paremmin kuin arpa.

Pitkän ajan vaikutukset epävarmoja

Pitäisikö päihtyneitä sitten pyrkiä ottamaan säilöön nykyistä väljemmin vai ahtaammin perustein? Miten vaikuttaisi rikollisuuteen ja yleiseen järjestykseen, jos säilöönottokriteerijä muutettaisiin kymmeneksi vuodeksi siten, että se nykyoloissa merkitsisi 50 prosentin lisäystä tai vähennystä? Perusteiden väljennys luultavasti vähentäisi hieman järjestyshäiriöitä ja rikoksia ja tiukennus lisäisi niitä, mutta kummallakaan muutoksella ei todennäköisesti olisi

¹Töölön tapaturma-asemalla oli lakkoviikkoina 22 prosenttia enemmän väkivaltatapauksia kuin vertailukausina, mikä arkipäivinä merkitsi suunnilleen yhtä ja viikonlopun päivinä kahta kolmea lisätapausta. Lisäksi arveltiin, että lakko vähensi pahoinpidellyn mahdollisuutta päätyä tapaturma-asemalle.

valtavaa merkitystä rikollisuuden tai yleisen järjestyksen tasolle.

Varmemman tiedon saaminen vaatisi lisätutkimuksia. Yksi mahdollisuus olisi 1960-luvun juopumussakkokokeen tapainen koe, jossa tällä kertaa muunneltaisiin itse säilöönottoa — esimerkiksi siten, että koekaupungeissa säilöönottoluvut pyrittäisiin alentamaan vaikakapa puoleen ottamalla säilöön vain välttämättömimmät tapaukset. Suoremmin säilöönottojen hyötyä voitaisiin mitata sellaisella kokeella, jossa poliisi henkilötietojen kirjaamisen jälkeen päästäisi pois satunnaisesti poimitut yksilöt johonkin kategoriaan kuuluvista päihtyneistä, jotka normaalisti olisi otettu säilöön, ja sitten katsottaisiin, näkyykö näitä ihmisiä seuraavien 24 tunnin aikana rikosten osapuolina tai tapaturmien uhreina. Koe ei olisi eettisesti mahdollon, jos nykyisin säilöön otettujen joukossa on riittävän paljon sellaisia, joiden säilöönotton tarpeellisuus ei ole aivan varma.

Kirjallisuus

Aho, Timo: Alkoholi ja aggressiivinen käyttäytyminen. *Alkoholipolitiikka* 32 (1967):4, 179—184

Aromaa, Kauko: Gallup-tutkimukseen perustuvia tietoja alkoholinkäytöstä ja väkivallantekojen uhriksi joutumisesta. Julkaisu 22. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 1977

Gottfredson, Michael R.: Victims of crime: the dimension of risk. Home Office Research Study Nr. 81. London 1984

Helsingin poliisilaitos: Toimintakertomus 1986

Järjestys -74: Tehostettu järjestyksenvalvonta Helsingin kaupungin alueella 9. 9.—22. 9. 1974. Helsingin

poliisilaitos, Talous- ja suunnitteluosasto 10. 12. 1974. Moniste.

"Järjestys -74" -toimintaselostus. Helsingin poliisilaitos, Järjestyspoliisi 23. 9. 1974. Moniste

Kelling, George L. & Wycoff, Mary Ann & Pate, Tony: Policing: a research agenda for rational policy making. P. 44—69. In: Clarke, R. V. G. & Hough, J. M. (eds.): The effectiveness of policing. Westmead, Farnborough, Hants., England: Gower, 1980

Lättilä, Risto & Heiskanen, Markku: Piilorikollisuus. Haastattelututkimus henkilöön kohdistuneesta ilmitulleetta rikollisuudesta ja piilorikollisuudesta. Tutkimuksia nro 93. Helsinki: Tilastokeskus, 1983

Mäkelä, Klaus & Säilä, Sirkka-Liisa: Alkoholiehtoisten majoitusten jakautuminen eri viranomaisten kesken vuosina 1960—1980. S. 67—76. Teoksessa: Sosiaalipoliitikka. Helsinki: Sosiaalipoliittinen yhdistys, 1986

Mäkinen, Tuija & Takala, Hannu: The 1976 police strike in Finland. S. 87—106. In: Scandinavian studies in criminology. Vol. 7. Oslo: Universitetsforlaget, 1980

Poliisin tietoon tullut rikollisuus 1985. Suomen virallinen tilasto XXIII A: 122. Helsinki: Tilastokeskus, 1986

Simpura, Jussi. Alkoholin vuosikulutus ja sen jakautuminen. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisen juomatavat. Haastattelututkimuksen tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja nro 34. Jyväskylä: Gummerus, 1985

Sirén, Reino: Julkaisematon käsikirjoitus vuoden 1980 uhritutkimuksen aineiston pohjalta. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Takala, Hannu (toim.): Poliisilakko. Julkaisu nro 30. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 1979

Törnudd, Patrik: The preventive effect of fines for drunkenness. P. 109—124. In: Scandinavian studies in criminology. Vol. 2. Oslo: Universitetsforlaget, 1968

Törnudd, Patrik: Fylleriböter som medel för social kontroll. Serie M, nr 4. Helsingfors: Kriminologiska forskningsinstitutet, 1969

Österberg, Esa: Alkon lakon vaikutus rikollisuuteen. *Alkoholipolitiikka* 52 (1987):4, 185—190.

English Summary

Jukka-Pekka Takala: Säilöönotto yleisen järjestyksenpidon ja turvallisuuden kannalta (Arrests for drunkenness and public order and safety)

Little is known for certain about the possible preventive effect of arrests for drunkenness on crime. A Finnish experimental study in the 1960s (Törnudd 1968) manipulated the rate of fines for drunkenness while arrests were conducted as normal. This article reviews two other Finnish experiences of exceptional police activity in order to examine how changes in the actual procedure of arrest for drunkenness may influence crime, and particularly crime that is not conceptually linked to intoxication.

A two-week campaign of intensified arrest-oriented patrol by the Helsinki police in 1974 doubled the number

of arrests for drunkenness. According to police statistics, several types of crime decreased during the operation.

A 17-day police strike in 1976, involving 70 % of the police force, brought the number of arrests for drunkenness in Helsinki down to one fifth of the normal level. A study published in 1980 (Mäkinen & Takala) estimated, on the basis of data on admissions for injuries to Helsinki hospitals, that the number of assaults increased by 50 % during the strike.

It seems plausible to attribute at least part of the changes in the level of crime during both exceptional periods to drastic changes in the number of arrests for drunkenness. All reasonable estimates of the magnitude of that effect suggest that the police can pick potential

victims and perpetrators of crime from among the intoxicated much more accurately than would be the case using a random selection method. However, the preventive

effect of arrests for drunkenness does not seem to be so great that it would necessarily render intentions to reduce the number of such arrests ill-advised from the very start.

Alkoholipolitiikka Vol. 53: 28—35, 1988